

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9684

891.99

P-27

891.542-3

Ր-Ք 7

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԱՍՊԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃՍՈՒՆՈՅԻ:

ԵՐԿՈՒ
ՎԵՊԻԿՆԵՐ

ԵՒ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՈՏԱՆԱԿՈՐՆԵՐ

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԹԱՌԱՅԵԱՆՑԻ:

Բ Ա Գ Ո Ւ

ՏՊԱՐԱՆ Ս. Բ. ՏԵՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆՑԻ:

1887

Ս. Ազիզբաբե

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԱՍՊԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻ:

891.99 241
Թ - 97

ԵՐԿՈՒ ՎԷՊԻԿՆԵՐ

ԵՒ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՈՏԱՆԱԽՈՐՆԵՐ

1001
7546

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԹԱՌԱՅԵԱՆՑԻ:

Բ Ա Գ Ո Ւ

Ս. ՏԵՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆՑԻ ՏՊԱՐԱՆ:

1887

2355

Дозволено цензурою Тифлисъ 24 Юня 1887 года.

2003

ԱՒԱԶԱԿԱՊԵՏ

Կարգալու «Աւաղակապետ» վերնադիրը, ընթերցողը պիտի կարծէ, թէ ես իրան վէպ կամ մի ուրիշ բանաստեղծական գրուածք եմ առաջարկում կարգալու: Բայց եթէ փոքր ինչ համբերութիւն ունենայ, նա պիտի տեսնէ որ իմ պատմածս մի իրողութիւն է, որը շատ անգամ պատահում է մարդկային կեանքի մէջ: Նա պիտի համոզվէ, որ շատ անգամ հասարակութեան անդամները և նրա վատ կազմակերպութիւնը իրանք են ստեղծում պատուհասներ, տխուր երևոյթներ, մեծ վնասներ հասարակութեան համար: Վերջինս զգում է, թէ այդ անբաղտութիւնները նախախնամութիւնից ստացված պատիժներ են: Այդ ուղիղ է, որովհետեւ ամեն մի պատուհաս ուրիշ մի բան չէ, եթէ ոչ մի շարք սխալների արդիւնք, որ գոյութիւն է ստանում բնութեան օրէնքների հիման վրա: Այս տեսակէտից պարզ է, որ ամեն մի փորձանք

պատիժ կարելի է համարել սխալների համար: Բայց բանը նրանումն է որ մարդիկ չեն կարողանում ուղիղ որոշել, թէ ո՞ր սխալներից յառաջ են գալիս ո՞ր պատուհասները կամ տխուր երևոյթները և ընկնում են մոլորութեանց մէջ:

I.

Ոսկանը մէկ մշակ էր, որ առաւօտից մինչև երեկոյ գործում էր մի որ և է պարոնի այգումը և միայն ցամաք հացի փող ձեռք բերելով, միացնում էր նրան իր կնոջ, Թամամի, աշխատածի հետ: Այդպիսով նրանք կերակրվում էին և կերակրում էին իրանց միակ որդի Սէյրանին:

Թամամը հացթուփ էր, որ ամեն մի թոնրի համար ստանում էր մէկ փափուկ հաց և տան կոպէկ դրամ: Նա յաճախում էր ընդամենը ութ տներ: Եթէ հաշւենք, որ ամեն մի տունը ամիսը չորս թոնիր հաց էր ուտում, կստանանք որ Թամամը առնում էր մօտաւորապէս երեսուն երկու նոր թխած հաց և երեք բուբլի բսան կոպէկ դրամ: Բացի սրանից նա շաքաթը երկու երեք անգամ աշխատում էր Ներսէս աղի կնոջ համար. մի օր շորեր էր լուսանում, միւս օրը հիւրերի համար կերակուր էր պատրաստում և այլն: Այդպիսով էլ գոյացնում էր մօտ երեք բուբլի ամսական:

Ոսկանը նոյնպէս ըստ մեծի մասամբ գործում էր Ներսէս աղի այգում և լաւ գործ եղած ժամանակը բերում էր տան բուբլի ամսական: Այդ փողերով նրանք, թէև նեղութեամբ, բայց այնուամենայնիւ ապրում էին: Ամենայն ամիս չորս բուբլի տան քրէհ էին տալիս, երկու բուբլի հացի պահասն էին լրացնում, մէկ բուբլի պանիրի, մէկ բուբլի մսի, մէկ բուբլի թէյ ու շաքարի, մէկ բուբլի ածուխի և փայտի, մէկ բուբլի ուսումնարանին. մէկ բուբլի էլ հագուստի, ուսումնարանական պիտոյքների, բաղնիսի և ուրիշ մանր մունր բաների համար էր ծախսվում: Երեք չորս բուբլի էլ յետաձգում էին ձմեռվայ համար, որովհետև այդ ժամանակ Ոսկանը շատ օրեր պարապ էր մնում:

Ոսկանը անուս մարդ էր և ոչ մի արհեստ չը գիտէր, որովհետև նրա հանգուցեալ հայրը մէկ խեղճ գիւղացի էր եղած, որը իր մահից մի տարի առաջ կորցրել էր իր բոլոր ունեցածը շնորհիւ պարտատէր շարչիներին: Ոսկանն էլ վերցնելով կնոջը, եկել էր քաղաք մի կտոր հաց գտնելու: Նա բնական խելք ուներ, բայց մարդկանց մօտ թաղցնում էր նրան, այսինքն շատ քիչ էր խօսում, որովհետև, ինչպէս ինքն ասում էր, աղքատութիւնը կնիք էր դրել նորա բերանին: Կարծեմ այսբանն էլ բաւական է, որ ընթերցողը մի գաղափար ունենայ Ոսկանի մասին, որի հետ համարեայ

մենք գործ չենք ունենալու:

Թամամը ժիր, խօսելու ընդունակ, քաջասիրտ
և առողջ անձն ունեցող կին էր: Նրա բնաւորու-
թիւնը սիրելի էր, ինչպէս առհասարակ լինում է
հայ հացթուխի կանանց բնաւորութիւնը: Դէմքով
թէեւնա շատ զեղեցիկ չէր, բայց, ինչպէս ասում են,
,,սեւ աչք ու սև ունք,, ունեցող կին էր:

Նորանց որդի փոքրիկ Սէյրանն էլ թէև դեռ
տասն տարեկան էր բայց բեչ չէր օգնում իր մօրը:
,,Սէյրան, հայրդ շուտով կը գայ. ջուր չկայ խմելու,,
ասում էր Թամամը: Եւ ահա հինգ բոպէից յետոյ
Սէյրանը տնքալով վայր էր դնում սառը ջրով
լքցրած կուժը:

— Սէյրան, մեռնեմ քեզ համար, քթախոտիս ար-
կղիկը Եղիսէ բաջիի մօտն է մնացել, գնա բեր.
Սէյրանը իսկոյն վազում էր: Մի խօսքով նա մեծ
մխիթարութիւն էր Ոսկանի և Թամամի համար:
Մարդ ու կնիկ նորան աւելի էին սիրում, քան թէ
միմիանց:

Գալով Սէյրանի ուղեղին, պէտք է ասել, որ նա
քանքարաւոր երեխայ էր: Ի՞նչու էք զարմանում.
նախախնամութիւնը քանքար բաժանելիս հարստու-
թեան կամ աղքատութեան չէ նայում, այլ տալիս է
իր ցանկութեան համեմատ: Այդ երեխան թէև չէր վայ-
լում իր ուսումնարանական թւանշաններով, բայց այդ
ոչինչ դեռ չէ ապացուցանում: Թւանշանից երբէք չէ

կարելի ուղեղի մասին դադափար կազմել, որպէս շատե-
րը կարծում են: Կարդացէք բոլոր նշանաւոր մարդկանց
կենսագրութիւնները, ապա դուք կը տեսնէք, որ նո-
րանք ըստ մեծի մասամբ կամ միջակ, կամ վատ
թւանշան ստանալիս են եղել: Հասարակ մանուկը
բոլոր յոյսը դնում է աշխատութեան վերայ: Նա
անդադար գործում է, տասն անգամ մի և նոյնը
սովորում է ու բացի իր դասերից ուրիշ ոչնչի վրա
չէ մտածում: Բայց այդպէս չէր Սէյրանը: Նա ,,ին-
քը չը կայ թիզ ու կէս, արարմունքն է գազ ու կէս,,
էր: Ինչէր չը կար նորա ուղեղի մէջ: Խօսում էիք
նորա մօտ լուրջ հարցերի մասին, նա սկսում էր
իր մտքումը քննադատել ձեզ: Ամեն բան նորան
հետաքրքրում էր, ամեն բան հետազօտում էր նա,
երբէք չմտածելով, որ այդ իր հասակի բանը չէ:

Դիցուք թէ նա պարտաւոր էր միւս օրվայ հա-
մար մի ոտանաւոր բերան անել: Նա մի անգամ
կարդում էր և ասելով թէ ,,հինգ բոպէի բան է,
առաւօտը կը սովորեմ,, մի կողմն էր դնում: Իսկ
այժմ. մի՞թէ նա խաղալ էր կամենում... ոչ: Այս-
օր նա վերջացրել էր բարձումն, և այժմ ուղեղին
ոյժ էր տալիս, որ ինքն իրանից բազմապատկու-
թիւնը հասկանայ, չըհամբերելով, որ մի քանի օրից յետ
ուսուցիչը սովորցնէ: Ոտանաւորի մասին նա բոլորու-
վին մոռանում էր, որովհետև ,,ձիու վագելը, գայլի
գալը, կատուի գնալը, նորան բնաւ ինչէր հետաքր-

բրում, և երբ միւս օրը ուսուցիչը հրամայում էր դասը ասել, մեր փոքրիկ փիլիսոսփան մտում էր շուարած:

Անընդունակ և ծոյլ երեխայ ես դու. բացառկանչում էր ուսուցիչը և ամենալատ թւանշան նշանակում:

Մոյն օրը թւաբանութեան դասի ժամանակ Սէյրանն էր, որ միշտ առաջին մատ բարձրացնողն էր լինում և ուղիղ պատասխան էր տալիս: Ուրիշ անգամ դարձեալ թւաբանութեան ժամանակ Սէյրանը երբէք մատ չէր բարձրացնում, և կարծես թէ քնած լինէր: Բայց նրա ուղեղը անգործ չէր: Նա քննադատում էր այժմ տէր հօր ասած այն խօսքը, թէ ,,ով որ աւելի է գործում, նա աւելի երջանիկ է լինում:,, Սէյրանը այդ խօսքը իր ընկերների նման հալած իւղի տեղ չէր ընդունում: ,, Եթէ այդպէս է, մտածում էր նա, ապա ինչու իմ հայրը ամբողջ օրը գործելով նեղութեան մէջ է, իսկ Ներսէս աղան մազաղինի սեղանի վրա պարապ նստելով ոչ մի հոգս չունէ:,, Ահա թէ ինչ չու էր նա կարմրում, երբ նոյն րօպէին ուսուցիչը բացականչում էր: ,, Սէյրան, դու չես կարողանում խնդիրը լուծել:,, Տէր ողորմեայ, մտածում էր ուսուցիչը, այդ երեխան հրէշ է, ինչ է, մի օր առաջինն է լինում, միւս օրը ոչինչ չէ իմանում:,,

II.

— Պէ բաւական է Սէյրան, էլ գլուխ ցաւացրի՛ր

չատ հարցուփորձ անելով: Դու դեռ երեխայ ես. քեզ ի՞նչ հարկաւոր է ամեն բան իմանալ: Քեզ հաց էլ տալիս ենք, հագուստ էլ տալիս ենք, սիրում էլ ենք. էլ ի՞նչ ես ուզում. կեր, խմիր, խաղ արա, դասդ սովորիր: Երբ կմեծանաս, ամեն բան կիմանաս:

,,Մայրիկ, թող մի բան էլ հարցնեմ, յետոյ կը գնամ խաղալու: Ինչի՞ցն է որ Ներսէս աղան մեծ մեծ տներ ունի, մազաղին ունի, ծառաներ ունի, այգի ունի, իսկ մենք ոչինչ չունենք:

— Ի՞նչպէս թէ ինչիցն է. Աստուած նորան տուել է, իսկ քո հօրդ չէ տուել:

,,Ինչո՞ւ է Աստուած նրան տալիս, իսկ մեզ ոչ: Իմ հայրիկը Ներսէս աղից ինչով է պակաս:

— Շատ էլ ոչինչով պակաս չէ, բայց որ ինքը այդպէս է կամեցել, մենք ի՞նչ պիտի անենք:

,,Աստուած և Քրիստոս ջոկ ջոկ ե՛ն:,,

— Ո՛չ, մի և նոյնն է:

,,Տէր հայրը երէկ ասում էր թէ Քրիստոս մէկ հարուստ մարդուն հրամայեց բոլոր ունեցածը ծախել և աղքատների օգտին գործ դնել: Այդ ի՞նչ է նշանակում, որ Աստուած մէկին միլլիոններ է պարգևում, իսկ միւսին ոչինչ:

— Այ, աչքերդ ուտեմ, իսկ դու միլլիոն չե՞ս, որ Աստուած մեզ տուել է: Ներսէս աղի նման քսանը իրանց բոլոր ունեցածը ինձ տան, որ քեզ իրանց տամ, կը համաձայնեմ ես: Դու ինձ համար հազար միլլիոնից

էլ աւել արժես: Այս խօսքերը ասելով քարշեց թա-
մամբ 12 տարեկան որդու կռնից և ճակատը համբուրեց:

1) Այդ ուրիշ բան է. Ներսէս աղան էլ մի ինձ նման
որդի ունի: Նա դեռ աղջիկ էլ ունի, իսկ մենք
չունենք: Ասենք թէ որդին, Մովսէսը, մի դադարկ
բան է, բայց թագուհին տեսնում չե՞ս ինչ սիրուն
երեխայ է: 1)

— Սէյրան, որ լաւ ուսում առնես, մեծանաս, շատ
փող աշխատես, էն սիրուն աղջկան քեզ համար
կառնեմ, հա՛:

1) Իսկ եթէ շատ փող չաշխատեմ, չես առնի, հա՞:
— Ախր Ներսէս աղան իր աղջիկը աղքատ տղային
չի տալ: Ինքը հարուստ է և հարուստ էլ փեսայ
պիտի ունենայ: Չէ, դու աղքատ մարդու որդի ես,
նրա վրայ յոյս մի դնիր:

1) Բայց եթէ թագուհին ուրիշին զնալ չուզէ և
ասէ թէ աղքատ էլ լինի, ես Սէյրանին եմ զնում,
այն ժամանակ կըտայ, հա՞: 1)

— Այ, անամթ. ինչ կտրուկ կտրուկ խօսում
ես, քո ի՞նչ այդպիսի բաներ խօսալու ժամանակդ է
Ամաչում չե՞ս:

1) Եթէ վատ բան է, ի՞նչու ես դու ինձանից հար-
ցնում, իսկ եթէ վատ բան չէ, էլ ինչու պիտի
ամաչեմ: Այ, թագուհին եկաւ. դէ հարցրու թէ
ու՞մ է կամենում զնալ:

— Թագուհի, ինչու ես եկել, հարցրեց թամամբ:

1) Մայրիկն ասում է, առաւօտ դայ մեզ համար
հաց թխի: 1)

— Թագուհի, քեզանից մի խօսք եմ հարցնելու,
պիտի սուտ չ'ասես: Դու որ մեծանաս, ո՞ւմ ես զնալու:

1) Ինչո՞ւ եմ ասում, որ դու էլ իմանաս: 1)

— Դէ ասա, քեզ կեռաս եմ տալու, եթէ ճշմա-
րիան ասես:

Անմեղ երեխան վազեց և փաթաթվելով Սէյրանի
պարանոցով համբուրեց նորան:

— Քահ, քահ, քահ. ծիծաղեց թամամբ և երկուսին
էլ կեռաս տալով հրամայեց բակումը խաղալ, մինչև
որ ինքը տունը սրբէ:

III.

1) Մայրիկ, դարձեալ մի երազ եմ տեսել, « յայտնեց
Սէյրանը զարթնելով քնից մի կիրակի առաւօտ:

— Չը լինի թէ հիմայ էլ խանութիւն էիր անում,
ինչպէս անցեալ շաբաթ փիլիսօփայ էիր դարձել
երազիդ մէջ:

1) Չէ, այդ լաւ երազ չէ: 1)

— Պատմիր տեսեմ եթէ, կարճ է:

1) Թագուհին կանգնած էր եկեղեցու դրան մօտ: Մէկ
ահագին շուն, որ ոսկի զանգակ ունէր պարանոցից
կախած, մօտեցաւ և կամենում էր ուտել նրան:
Ես հարուածեցի շնին ձեռիս դաշոյնովը և սպանեցի:
Այդ միջոցին շնի տէրը մօտեցաւ ինձ, բռնեց իմ

ականջիցս և տարաւ: Քաղաքից դուրս եկանք, մի ուղիղ դաշտով գնացինք, գնացինք... Հազար վերստից աւել հեռացանք մեր քաղաքից: Յանկարծ ես ազատվեցի ինձ տանողի ձեռքից և սկսեցի յետ փախչել: Մեր քաղաքի ճանապարհը կորցնելով ես յայտնվեցի մէկ մուկթն անտառի մէջ: Այստեղ կրկին յայտնվեցաւ իմ ականջիցս բռնող մարդը, առաւ ձեռիցս դաշոյնը, գլուխս կտրեց և գցեց ինձ մէկ խոր անդունդի մէջ, որի տակը դեռ չը հասած ես զարթնեցի:)

— Մեղայ քեզ Տէր, ի՞նչ զարհուրելի երազ ես տեսել: Լաւ, մի վախենայ, ոչինչ չի լինի: Գլխատակդ վատ է եղել, էնդուր ես այդպիսի բաներ տեսել: Շարերդ հազիր, քեզ էլ տանելու եմ Ներսէս աղանց տուն: Այսօր նրանց երեխային մկրտում են և մեծ ուրախութիւն են անում:

Կէս օր էր արդէն, երբ Ներսէս աղան իր քսանի չափ ընկերներով սեղան նստեցաւ: Կանայքը յետոյ պիտի ճաշէին:

Հիւրերը դեռ նոր էին սկսել գլուխները տաքացնել, երբ Ներսէս աղի եղբօր որդին, որ Գերմանիայում ուսած երիտասարդ էր, սեղանի նախագահից թոյլտուութիւն խնդրեց, որ երկու խօսք ասէ հիւրերի առաջ: «Պարոններ,» ասաց նա մենք այսօր մեծ ուրախութեամբ տօնելով իմ յարգելի հօրեղբօրս նորածին որդու մկրտութեան օրը պիտի չը

մոռանանք, որ կան մարդիք, որոնք ոչ միայն այդ սեղանին մասնակից չեն, այլ և մեծ կարօտութիւններ ունեն: Ինչպէս, օրինակ, մեր քաղաքում կայ մէկ երիտասարդ, որ լաւ նկարչական ընդունակութիւն ունի, բայց աղքատ լինելով ստիպված է անմշակ թողնել իր ունեցածը: Գուք ամենքդ, ինչպէս և իմ պատուելի հայրը նշանաւոր կարողութիւն ունեցող մարդիք էք: Սկէք հէնց այսօր ստորագրութեամբ մի բան գոյացնենք ձեր միջից, և միջոց տանք յիշեալ երիտասարդին արտասահման գնալու իր արուեստի մէջ կատարելագործվելու համար:», երբ դեռ նա շարունակում էր խօսել, շատերը անբաւական երեսներ էին ցոյց տալիս, իսկ Աբէլ աղան մինչև վերջը ծիծաղում էր: Վերջացնելով իր ասելիքը, երիտասարդը գրպանից մի թերթ թուղթ հանեց և մի մատիտի հետ միասին զրեց Ներսէս աղի առաջը, որը ստորագրելով տուաւ միւսին: Այդպէս ամենքը լուրթեամբ ստորագրում էին և միւսին տալիս: Երիտասարդը թուր չունէր թռչելու, բայց երբ թուղտը իր ձեռը հասաւ, նայելով նրան, սաստիկ գունաթափվեցաւ: Նա առանց թոյլտուութիւն խնդրելու կրկին օտի կանգնեց և խօսեց հետևեալը:

«Պարոններ, այդպիսի քարասրտութիւնից յետոյ, դուք յանդգնում էք դարձեալ ձեզ մարդիք անուանել: Գուք ի՞նչով էք մարդիք. նրանով որ գր-

պաններդ լիքն է...: Դու Աբէլ աղա, ուրիշ տեղերում հարիւրներ ես փչացնում, այս տեղ կոպէկներ ես ստորագրում:)

Երիտասարդը անմիջապէս դուրս գնաց, որի ետեւից ամենքը բարձր ձայնով, ուռայ, աղաղակեցին: Իսկ Աբէլ աղան ի նշան բարկութեան մէկ բաժակ ջուր խնդրեց: Սեղանի վրա ամեն տեսակ խմիչքներ կային, բայց ջուր չը կար: Ներսէս աղան բարձրանալով տեղիցը գնաց դէպի դուռը և հրամայելով ջուր բերել վերադարցաւ իր տեղը:

Երէք բոպէից յետ զրաֆինը և բաժակը ձեռին բռնած ներս մտաւ մեզ ծանօթ Սէյրանը, որ այսօր բաւական լաւ էր հագնված: Նա լքցրեց բաժակը և տուեց Աբէլ աղին: Վերջինը բաժակը դարդակելով դարձաւ դէպի Ներսէս աղան ասելով, «ի՞նչ լաւ որդի ունէք, Ներսէս աղա, ի՞նչ ընդունակ երեխայ է:»

Կարծես Սէյրանի իր որդին կարծիքը ցածուց թիւն համարելով իր համար, բարձր ծիծաղեց Ներսէս աղան և շտապով յայտնեց, որ նա ոչ թէ իր այլ մշակ Ոսկանի որդին է:

«Էլ ի՞նչու էք այդքան բարձր ծիծաղում, մշակ Ոսկանը ձեր գերապատուութիւնից պակաս չէ խօ», ասաց սառն դէմքով պատանին:

— Կորիւր դուրս, անպիտան դռուաց Ներսէս աղան աջ ոտքով սաստիկ գետնին հարուածելով, կարծես

թէ գետնին էր մեղաւոր:

«Ես իմ կամքով չեմ եկել այստեղ, որ հայհոյում էլ էք: Դուք խնդրեցիք ջուր բերել, ես էլ բերի: Իսկ այժմ փախցնում էք շնորհակալութեան փոխանակ:»

Ներսէս աղան տեսնելով որ բանը վատ է գընում վէճին հանաքի կերպարանք տալու համար ծիծաղեց: Իսկ Աբէլ աղան, քարշելով իր մօտ կանգնած Սէյրանի ականջը, ասաց, «չես ամաչում: որ քո աղիդ այդպիսի պատասխաններ ես տալիս:»

— Իմ ի՞նչ աղաս է, չը լինի կարծում էք թէ ես այդ տանը ծառայ եմ: Ներողութիւն արէք, մշակ Ոսկանը դեռ չէ մեռել, որ ես ձեզ նման աղաների ծառան լինեմ:

«Անպիտան երեխայ է, թող դուրս գնա», փնթփնթաց Յարութիւն աղան Աբէլ աղի ականջին: Իսկ Սէյրանը լսեց:

— Այո, ես անպիտան եմ, որովհետեւ ապրում եմ, մէկ մշակի դառն քրտինքի արդիւնքով: Իսկ եթէ իմ հայրն էլ Մոսկվայից ապրանք բերած և իրան սնանգ ցոյց տուած լինէր, անպիտան չէի լինի:

Այդ խօսքերը Սէյրանը գիտութեամբ էր արտասանում, որովհետեւ նա իր մօրից լսել էր թէ ի՞նչ միջոցով են հարստացել Յարութիւն աղան և շատ ուրիշները: Վերջապէս նախադահը վեր կացաւ տեղից և Սէյրանին ականջիցը բռնած դուրս տարաւ:

«Որքան շատ էին խմում», «ասաց Սէյրանը երեկոյեան մօրը հետ տնից ներս մտնելով: Ինքը Ներսէս աղան այնքան խմել էր որ սիրտ վեր ածեց: Ես մտքումս ասում էի, եթէ չափաւոր խմէիր և մնացեալ փողը զոհէիր աղքատ մանուկների օգտին, դու էլ սիրտ չէիր վեր ածի, նրանք էլ ուրախ կլինէին: Բայց ամսոս այն սփռոցը, որ գինիով բուլրովին ներկեցին: Մայրիկ, ի՞նչ արժէր նա:

— Հարիւր բուլրիով Մօսկվայումն են գնել:

«Հարիւր բուլրին տասն հազար կոպէկ է անում: Սրանով կարելի էր մատիտներ գնել և աղքատ աշակերտներին բաժանել, որ տասն տարի բանացնեն, իսկ նրանք մի ժամվայ մէջ փչացրին:»

— Դէ ի՞նչ արած, սիրելիս, աշխարհքե բանը այդպէս է:

IV.

Վերոյիշեալ տօնախմբութիւնից մի տարի անցաւ: Գեռ արևը նոր էր ծագել, թռչունները նոր բներից դուրս թռած նախաճաշիկ էին պտուում, մորեխներն էլ փափուկ խտտի մէջ վզվզալով ցատկոտում էին, երբ Բ. քաղաքի գերեզմանատանը գլխաբաց կանգնած էին մի խումբ մշակներ մի քահանայի հետ միասին: Նորանցից մէկը բռնած էր 13 տարօք պատանու ձեռքը, որը արտասուք թափելով աշխատում էր դուրս պրծնել, բայց չէր կարողանում:

— Համբերութիւն ունեցիր, սիրելիս: Ասու բանն է, պիտի համբերութեամբ տանենք, ասում էր մշակը և ինքն էլ արտասուքի կաթիլները աչքերիցը ներքև գլորում:

«Չէ, թոյլ տուէք... ես չեմ կարող... ես չեմ կարող առանց նրանց ապրել... վայ, մայրիկ, հայրիկ, ո՞ւր էք գնում, ինձ ո՞ւմ էք յանձնել, որ գնում էք,» հկեկալով արտասանում էր պատանին:

— Հող էիր և ի հող դարձիս. բացականչեց քահանան և մի բուռն հող ածելով գերեզմանի մէջը, հրամայեց մշակներին լքնել:

Վերջինները հաղիւ սկսել էին գործ դնել իրանց թիերը, երբ պատանին ազատվելով մշակի ձեռքից, թռաւ գերեզմանի մէջը և ընկնելով դազաղե վրայ գրկեց նրան: «Մայրիկ մի գնա, մի գնա, ես չեմ կարող առանց քեզ ապրել... Մայրիկ, հայրիկ, ձեզ ուզում են հողով ծածկել... վերկացէք գնանք...»

Մի բանի ընկալ այդ դրութեան մէջ թողնելուց յետ քահանան հրամայեց դուրս բերել պատանուն, որը մեծ դժվարութեամբ կատարեցին մշակները: Մինչդեռ մի բանիսը աշխատում էին հանգստացնել նրան, միւսները հողով լքցրին երկու գերեզմանն էլ:

Երբ քաղաք էին վերադառնում, մի գիւղացի հարցրեց մշակներից մէկին, թէ ո՞վ էր ննջեցեալը:

„Մշակ Ոսկանը և իր կինը“ եղաւ պատասխանը: — Ի՞նչ է պատահել երկուսին միասին:

„Երեկվայ երկրաշարժից տունը թափվել է և տակն է թողել խեղճերին: Բարեբաղդաբար որդին տանը չէ եղել, եթէ ոչ խեղճ Ոսկանի ճրագը բուրովին կը հանգչէր:“

— Ախր, երկրաշարժը այնքան սաստիկ չէր, որ տուն կործանէր:

„Երկրաշարժը սաստիկ չէր, բայց նրանց փթած գերաններին այն էլ բաւական էր:“

— Խեղճ երեխայ, երեւի սա է նրանց որդին, ինչպէս է աչքերը ուռցրել:

„Աչքերը ուռցնելով բաւականանայ, էլի լաւ է: Երեկոյեան կամեցել է ջրհորի մէջը գցել իրան, բայց մի փոքրիկ աղջիկ պինդ գրկել է և խնդրելով հանդարտացրել:“

— Ի՞նչ անէ աղբար, հեշտ բան չէ միանգամից հօրից և մօրից զրկվելը, ասաց հառաչելով գիւղացին և իր էշի պօչին հարվածելով շարունակեց ճանապարհը:

Մշակները Սէյրանին բերին մայրին Ներսէս աղանց անից ներս և իրանք գնացին:

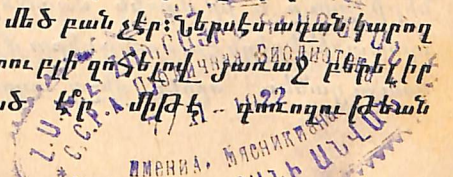
„Ինչո՞ւ ես այդքան լաց լինում,“ ասաց մի փոքրիկ օրիորդ, քարշելով Սէյրանի կռնից, „արբի գնանք, պարտիզում ինձ հետ նստենք: Սչքերդ ուռել է... չես տեսնո՞ւմ:“

— Ե՛կ սիրելիս, եկ տուն, Աստուծու բանն է, եկ հանգստացիր, ասաց Նղիսէ բաջին, որը թէև իր մարդու նման առհասարակ ատում էր այդ երեխային, բայց այսօր ամեն բան մոռացութեան էր տուել համարեա:

Մի ամբողջ ամիս խեղճ որբը մնալով նրանց տանը, մի կողմից ժամանակի և միւս կողմից փոքրիկ աղջկայ քնքոյշ սրտի ազդեցութեան ներքև սկսեց ծնողների ցաւը փոքր առ փոքր մոռանալ: Երբ առաւօտները գնում էր պարտիզում նստում և արտասուք թափում, իսկոյն փոքրիկ աղջիկը վազում էր նրա մօտ և հանդարտացնում նրան: „Եթէ դու չես դադարի, ես էլ լաց կլինեմ,“ լինում էր նրա սովորական խօսքը: Բայց, անմեղ օրիորդ, դու չք գիտես, որ այժմ մթթարելով ապագայ դառնութիւն ես պատրաստում քո սիրելիիդ համար:

Տասն ու երեք տարօք պատանի և ինն տարօք աղջիկ, իրաւ է, գաղափար չունէին իսկական ամուսնութեան մասին և սիրում էին միմիանց անմեղ սրտով, բայց այդ սէրը կարող էր փոքր առ փոքր փոխարկվել: Վերջը ի՞նչ կլինէր: Կը համաձայն էր արդեօք Ներսէս աղան փեսայեացնել իրան մի խեղճ որբին, որի ծնողների թաղմանն էլ գնալը իր համար անպատվութիւն համարեց: Աղքատութիւնը մեծ բան չէր: Ներսէս աղան կարող էր մի բանի հազար բուլբի դո՛հելով յառաջ բերել իր փեսային: Բայց քնած էր միթէ՛ն — դուռնու թեան

15451

անտանան, որը բնակվում էր այդ աղայի սրտի մէջ: Ամեն բան մենք կը տեսնենք: Առ այժմ չը կտրենք պատմութեան թելը:

Ոսկանի և իր կնոջ մահուանից մի ամիս անցած, Ներսէս ազան կանչեց իր մօտ նրանց որդուէն:

— Սէյրան, ասաց նա, եթէ խօսք կը տաս, որ միշտ ինձ, տիկնոջդ և բոլոր քեզանից մեծերին հնազանդ լինիս, քեզ հայհոյում են պատասխան չը տաս, ծեծում են պատասխան չը տաս ապա դու կարող ես մեր տանը մնալ, խոհանոցումը ծառայել և մի կտոր հաց ուտել:

„Հնազանդ կը լինեմ, եթէ վատ բան չը հրամայեն ինձ գործելու. հայհոյանքին էլ պատասխան չեմ տայ, որովհետև հայհոյողը միայն իրան է ցածացնում, իսկ ինձ ծեծել, ես ոչ որի թոյլ չեմ տայ: Ես անբան անասուն չեմ, որ ինձ ծեծեն:“

Ազան աչքերը լայնացրեց և ոչ մի խօսք չը արտասանեց: Փոքր ինչ յետոյ Սէյրանը դուրս գնաց, և մի ժամից յետ լսեց Եղիսէ բաջիից Ներսէս աղի հրամանը, որ պարտաւորացնում էր նորան իր համար մէկ տեղ գտնել:

V.

Այժմ Սէյրանը ստիպվեցաւ մոռանալ ծնողներին ցաւը և իր մասին մտածել: Նա այն տեսակ պատանիներին էր, որոնք սիրում են օդային ամրոցներ կառուցանել որոնք միշտ սպասում են, որ իրանք

պիտի նշանաւոր մարդ դառնան, որովհետև իրանց մէջ մի ինչ որ ոյժ են զգում: Առաջին անգամ գնաց նա ուղիղ իր ուսուցչի մօտ և խնդրեց իրան օգնել: Ուսուցիչը յայտնեց, որ ինքը կարող է ձրի ուսանելու համար աշխատել: Բայց որտե՞ղ պիտի նա ապրէր: Յետոյ նա գնաց վարդապետի մօտ և լաց լինելով խնդրեց իրան օգնել, որ ինքը կարողանայ ուսումը շարունակել:

„Ես ի՞նչ կարող կըլլամ քեզ համար անել, որդի՞ պատասխանեց վարդապետը— „գնա՛, մարդու մը մօտ արհեստ մը սովորէ՛, կամ ծառայէ ու ապրէ:“

Վերջը գնաց մէկ „Սատանայ Պետրոս“ կոչված գտակակարի մօտ և խնդրեց իրան արհեստ սովորցնել: „Երբ արհեստը կը սովորեմ— մտածում էր նա — առաւօտները ուսումնարան կը գնամ, իսկ կէսօրից յետ կը գործեմ:“ Սատանայ Պետրոսը, որ իր անգութ ընաւորութեամբ յայտնի էր ամբողջ քաղաքին, սովորութիւն ունէր առհասարակ չորս հինգ տարով աշակերտներ ընդունել իսկ նրան համաձայնեց երկու տարումը սովորցնել:

„Ուստան երեխի աչքումը լոյս է տեսել,“ ասաց հին աշակերտներից մինը իր ընկերոջ ականջին և շարունակեց թելը մօմել:

Եւ իրաւ, այստեղ պիտոյ է մի պատճառ լինէր, որ Սատանայ Պետրոսը այնպիսի թեթեւ պայման առաջարկեց: Ես չեմ ասի ձեզ, ընթերցող,

այդ պատճառը, ինչու որ եթէ ամեն բան իմանաք,
շուտ կը ծերանաք: Շարունակներ:

Գեռ ասեղ բռները նոր էր սովորել մեր խըղ-
ճուկը, երբ ինքը և ուստան խանութում մենակ
նստած ժամանակ Սատանայ Պետրոսը մի ինչոր
օտարոտի հրաման է տալիս նորան:

Սէյրանը գազով հարուածում է ուստի գլխին,
որից արիւնը հոսում է և ինքն, հարուածողն էլ,
վազում է դէպի դուրս:

Սատանայ Պետրոսը իր գլխի պատուելը
ամենքից ծածուկ է պահում, իսկ գիշերը գտակով
է քնում, որ կինը չիմանայ:

Մեր խեղճ որբը դարձեալ սկսում է գործ
պտուել և կոշկակար խաչատուրի մօտն է մտնում:
Բայց երբ մի շաբաթից յետ ուստայ խաչատուրի
ականջին հասնում է Սատանայ Պետրոսի տարածած
լուրը, իբր թէ Սէյրանը արտաքսուել է, որովհետև
ուստի գլուխը պատուել է, ուստայ խաչատուրը,
որ այդպիսի բաներ չէր սիրում, արտաքսում է մի
երեկոյ Սէյրանին, վախենալով իր անունից:

Այժմ ի՞նչ էր մնում նրան անել: Գիշերը
ո՞ւր պիտի քնէր: Ի՞նչ պիտի ուտէր... մոլորված
ոչխարի նման գնում էր նա քաղաքի փողոցներով
բոյց չը գիտէր թէ ուր է գնում: Նա հասաւ քա-
ղաքի հարաւային կողմը, որտեղից սկսվում էր
փոստային հին ճանապարհը, որը այժմ գնացող

եկողից զուրկ էր: Այս տեղ կանգնած էր մէկ հին
խանութ, որի դռները տարուած և փոքրիկ պա-
տուհանի ապակիներն էլ փշրված էին: Պատերի
ծեփը թափված էր: Կեղտոտ յատակի վրա դիզ-
ուած էին գինու շիշերի կտորտանքներ, որովհետև
փոստային ճանապարհը այստեղով եղած ժամանակ
այդ խանութը գինետուն էր եղել: Ահա թէ որ-
տեղ գիշերները քնել որոշեց այն պատանին, որը
գլուխը Թամամի ծծերի վրայ դրած էր քնել:

Ոչ բարձ ունէր, ոչ մի կտոր փալաս... Ամեն
բան դեռ մնում էր կործանված տան պատերի տակ:
Յավում ե՞ս, ընթերցող, այդ խեղճի համար: Բայց
գուցէ ինքդ տասն անգամ պատահել ես այդ որ-
բին, որը պատառոտված շապիկի մէջ մեկնել է
դէպի քեզ իր ձեռը, բայց դու փայտդ պտոյտացնե-
լով քո ճանապարհդ ես գնացել: Ոչ ոք չէ կամեցել
նրան խօսացնել, ոչ ոք չէ կամեցել տէր դառնալ
նրան: Գնացէք, յարգելի պարոններ, եկեղեցի մտէք,
ծուներ դրէք, աղօթք արէք, արտասուք թափեցէք,
մեղայ եկէք, հաղորդվեցէք, մի խօսքով ինչ կամե-
նում էք արէք: Քանի որ դուք Սէյրաններին ան-
խնամ էք թողնում, ես համոզված եմ, որ քրիս-
տոնէական կրօնի մասին բոլորովին գաղափար չու-
նէք, որովհետև դուք թողել էք պրտուղը, և ընկել
էք կեղևի ետևից, դուք մարդասէր չէք, բայց բո-
ւոր ծիսակատարութիւնները անում էք:

Գիշեր էր արդէն, երբ մեր խղճալին յուսա-
յատուած, վախեց դողալով մեկնվեց սառն յատակի
վրա և քնեց:

VI.

Երեկոյ էր: Ձիւնը ծածկել էր փողոցները և
շարունակում էր հանգարտութեամբ տեղալ: Տղա-
մարդիք կռները նաւակի թիերի նման շարժելով,
իսկ կանայք մետաքսեայ չարսաւների մէջ փաթաթ-
ված դսւրս էին եկել եկեղեցուց ու դէպի տուն
էին գնում:

Այս երեկոյեան եկեղեցուց դուրս եկողների
թիւը սովորականից աւելի էր, որովհետեւ միւս օրը
ջրօրհնէքի տօնն էր: Փողոցի անկիւնումը լապտերի
առաջւկը կանգնած էր մի պատանի ոտաբոբիկ, շո-
րերը պատառտված, գլխին էլ մի առանց կողէրօկի
Փուրածիկա դրած: Նա արտասուք թափելով ողոր-
մութիւն էր խնդրում անցորդներից: Շատ քիչերը
մի կոպէկ տալիս էին, իսկ միւսները «Աստուած
տայ» էին ասում և անցնում, կարծես թէ Աստուած
փողը ձիւնի հետ ներքեւ էր թափելու:

«Լօթիկակուլին», ասաց մի երիտասարդ և իր
ընկերների հետ մօտեցաւ պատանուն:

— Դէ, Լօթիկակուլի, մէկ բարձրացիր այդ լապ-
տերի ծայրումը գլխիդ վրա կանգնիր, քեզ փող
եմ տալու:

Լօթիկակուլին կապիկի նման ծալեց թևերը,

բարձրացաւ լապտերի գլուխը և բռնելով հօրիգօ-
նական փայտից գլուխը դրեց լապտերի ծայրին, իսկ
զոյգ ոտները շիտակ բարձրացրեց դէպի վեր:

«Պահ, քո հօր տունը չը քանդվի, ինչ Լօթին է»,
ասացին երիտասարդները և երկու կոպէկ տալով
հեռացան:

Տեսնում ե՞ս, ընթերցող, այն մանուկը, որը
մեծ ապագայ էր խոստանում այժմ «Լօթիկա-
կուլի» է անուանվում: Այն մանուկը, որ աղաներին
կրակոտ պատասխաններ էր տալիս, այն մանուկը
որը ասում էր «Ես ոչ ոքի իրաւունք չեմ տալ
ինձ ծեծելու» երկու կոպէկի համար ի՞նչ խայտա-
ռակ դրութիւն է ընդունում:

Նա շարունակում էր գիշերները քնել աւերակ
խանութի մէջ: Առաւօտ շուտ գարթնում էր, գը-
նում «Մովսէսի աղբիւրումը» լուացվում և սկսում
աղբատութիւն անել: Քանի տներից խնդրեց նա,
որ իրան ծառայ վերցնեն, բայց ոչ ոք չը համա-
ձայնեցաւ, ասելով թէ քաղաքացի ծառան անպէտք
է լինում, ծառան պիտի գիւղական լինի, այն էլ
հեռու գիւղերից, որ շուտ չը փախչէ: Միւս կող-
մանէ Սէյրանի անունը արդէն հռչակուած էր որ-
պէս մի փուչ կենդանի և սա զըրպարտութիւն չէր
այժմ: Նրա մէջ մեռել էին արդէն բոլոր այն ազ-
նիւ զգացմունքները, որոնց ստեղծել էին թամամը
և ուսումնարանը և սա շատ բնական է:

յ) Եւ մին առակ էլ ասաց նրանց: Եւ ահա մէկ սերմը ցանող մարդ դուրս ելաւ դաշտը, որ սերմը ցանէ: Եւ եղաւ որ այդ սերմերից մէկն ընկաւ փշերի մէջ և կանաչեց: Բայց փշերը խեղտեցին նրան: « Այդ փշերը մեռցրել էին Սէյրանի սրտի մէջ դեռ արմատ չը բռնած ծառը: Սատանայ Պետրոսի զըրպարտութիւնները և այն սարսափելի նեղութիւնները որոնց նա այժմ ենթակայ էր, մեռցրել էին նրա ազնիւ զգացմունքները, բացի մէկից, սիրոյ զգացմունքից, որը վառ էին պահում նրա սրտում Թագուհու նրա հետ ունեցած հազուադիւտ տեսութիւնները:

Միայնակ մուրալով ապրել չէր կարողանում նա և երբեմն գողութիւն էր անում: Թէև որքան էլ մարդ նեղութիւնների ենթակայ լինի, պիտոյ է գողութիւնը անազնութիւն համարէ և չանէ, բայց ախր այդ կարելի է պահանջել Սոկրատեսից և Պլատոնից, և ոչ թէ մի աչքաթող արուած պատանուց:

Սէյրանը տեսնելով որ բոլորովին մթնել է, գնաց մէկ մանրավաճառի մօտ և իր ժողոված կոպէկներով գնեց մի հաց ու մէկ մում, որովհետև ջրօրհնէք գիշեր էր և գնաց իր բնակարանը: Մի և նոյն գիշերը, չը մոռանամ ասել, բարեպաշտ մարդիբը Աստուծոյ անունով գլինի էին կոնծում:

Այդպէս մեծացաւ որբիկը և քսան տարեկան եղաւ:

VII.

Գարնան գիշեր էր: Երկնակամարի վրա մի կտոր էլ ամպ չը կար և աստղերը փառաւորապէս կատարում էին իրանց պաշտօնը: Ամբողջ բաղաբը քնած էր: Միայն զարթուն էր մի 20 տարօք երիտասարդ, որը նստած էր մեզ ծանօթ հին միկիտանխանայի փշրված պատուհանի առաջը դրած մեծ քարի վրա: Իհարկէ նա Սէյրանն էր, որը ժամը 9-ին ընկել էր քնելու, բայց մտածմունքներից տանջվելով չէր կարողացել: Այժմ դուրսը նստած նա դարձեալ խորասուզվել էր մտածմունքների մէջ: Նա յիշում էր իր ծնողներին, յիշում էր այն ժամը, երբ Թամամը ծիծաղելով ասում էր. «Երբ մեծանաս, փող աշխատես, այն սիրուն աղջկան քեզ համար կառնես:» «Մեծացել եմ ահա մայր, բեխերս դուրս են եկել, իսկ այն սիրուն աղջկան այսօր կամ վաղը կը տանեն. դէ ի՞նչ ես սառն հողի տակ պառկել:» Նա մտաբերում էր այն բազմաթիւ խօսքերը, որ ինքը հարցնում էր մօրիցը, որը պատասխանում էր թէ «կը մեծանաս, կիմանաս:» Եւ նա սկսեց ինքն իրանից յօրինել և երգել հետևեալ սուրբը:

Ի՞նչու, մայրիկ, ինձ ասա,
 Իմ հազուստն է միշտ մաշված
 Ներսէս աղանց Մովսէսը,
 Մետաքսիցն է շոր հագած:

Որդիս, ամեն բան ունի
Իր պատճառը անկասկած,
Բայց լաւ է դու չիմանաս,
Կը մեծանաս, կիմանաս:

Մայր, ի՞նչու ամեն մարդիք,
Չեն սիրում ինձ, խօսացնում,
Ներսէս աղանց Մովսէսին,
Գրկում են ու համբուրում:

Որդիս, այդ պատճառ ունի,
Առանց պատճառ բան չի կայ,
Լաւ է դու այդ չիմանաս,
Կը մեծանաս, կիմանաս:

Բայց ի՞նչու վարժապետը
Իմ վրա բարկանում է,
Իսկ Մովսէսի հետ միշտ
Քնքշութեամբ խօսում է:

Բաւական է, սիրելիս,
Գլուխս ի՞նչ ես ցաւացնում:
Շատ բան լաւ չէ իմանաս,
Կը մեծանաս, կիմանաս:

Նա դեռ վերջին տողը չէր վերջացրել, երբ
նկատեց որ մի օրիորդ կարմիր շալի մէջ փաթաթ-
ված մօտենում է իրան:

)) Ա. յ. դու ե՞ս, « ասաց նա շփոթվելով:

— Ա. յ. ես եմ, սիրելի, եկել եմ քեզ մի շատ
տխուր լուր յայտնելու:

)) Ի՞նչպէս տնից դուրս եկար, մայրդ չիմացա՞ւ:
Ի՞նչպէս մէնակ եկար:

— Ամենքը քնած էին: Ինչի՞ց պիտի վախենամ,
ինձ համար այժմ մի և նոյն է ապրել թէ մեռնել:
Գիտես ի՞նչ է, Սէյրան, ինձ նշանեցին այս գիշեր
և կիրակի օրը կը պսակեն. օրիորդի կոկորդը բռնվեց
արտասուքից:

)) Ուրիշ կերպ չէր կարելի սպասել, նաղելի: Ես մի
փչացած երիտասարդ եմ և այդպէս էլ պիտի
մեռնեմ: Ես ինձ ուրախ կը զգամ, եթէ գոնեա դու
երջանիկ լինես: «

— Ոչ, ես չեմ կարող նրա հետ ապրել... ես ինձ
անպատճառ կը սպանեմ:

)) Ո՞վ է նա: «

— Աբէլ աղան, այդ անպիտան ծերունին: Գեռ
երէկ ես նրա վրա նամակ եմ գրել, որ ինձանից
հեռանայ, բայց նա ծածկելով իմ նամակիս պարու-
նակութիւնը, և ստորագրութիւնս ցոյց տալով
պարծեցել է ուրիշների մօտ:

— Սիրելիս, եթէ նա չլինի, մի ուրիշը պիտի լինի:
Ինձանից ի՞նչ կարող ես յուսալ, որ ինքս էլ սոված եմ:

)) Ա. յ. փողը, որ հայրս ինձ համար նշանակել է՞
մեզ բաւական է... չիմայ ես եկել եմ խորհուրդ
հարցնելու:

— Եթէ այդպէս է, ես կը հոգամ: Արի քեզ
տուն տանեմ, որ հանգիստ բնես: Գնա՛, յայտնա՛

եղիր, ես թոյլ չեմ տայ որ այն գազանը բեզկլանէ:

Երիտասարդը համբուրեց օրիորդին, տարաւ մինչև նրանց փողոցի դուռը, ինքը վերադարձաւ և դառն արտասուք թափեց: Նամաբերեց այն ատրճանակը, որ մի անգամ գողանալով թաղել էր իր բնակարանի մօտ: Գետինը քանդեց, հանեց նրան և ձեռին խաղացնելով ներս մտաւ որ քնէ:

VIII.

Արևիկն գիշերացել էր, երբ Ներսէս ազանց բոլոր սենեակները, դահլիճը սրահները, բակը, փողոցը լիքն էին տղամարդկանցով, կանանցով, օրիորդներով, երեխաներով: ... Բոլոր սենեակները շքեղ դարձարված էին: Դահլիճին ահագին կանթեղները եկեղեցու կերպարանք էին տալիս: Բսկում կախված էին գոյնզգոյն լապտերներ, որոնք լուսաւորելով պարտիզի ծառերը մի հրաշալի տեսարան էին ներկայացնում: Փողոցը նոյնպէս լոյս էր շնորհիւ բազմաթիւ ջահերի: Ամեն տեղ շարժմունք, ամեն տեղ կենդանութիւն էր ախրում: Ամենքի սրտերը ուրախ էին: Օգն էլ ուրախութիւնով լցված էր: Միայն մի շատ փոքրիկ տեղ թագաւորում էր տրամութիւնը: այդ Թագուհու սիրան էր: Նա հագած թանգագին հագուստներ, զարդարված քարեղէններով, նստած էր փոքրիկ սենեակում, շրջապատված դեռահաս օրիորդներով:

„Ճանապարհ բացէք, երեսայք հեռացէք... տեն տուէք, ասացէք պատրաստ լինեն. խնամանք գալիս են,“ աղաղակում էին ամեն կողմից: Ամենքը շփոթվեցան և սկսեցին դէս ու դէն վազել: Ֆայետօնները, կառքերը կանգնեցան մեծ դրան առաջը: Խնամանց մարդիկը փեսային շրջապատած ներս մտան բակը:

— Համեցէք, Աբէլ աղա, աչքիս վրա տեղ ունէք, խօսեց Ներսէս ազան և նորեկները մտան դահլիճը, Բայց դու, ընթերցող, դեռ մի մըտնիր. բեզ պիտի ծանօթացնեմ նոր փեսայի հետ:

Քառասունուհինգ տարօք, միջակ հասակով մի մարդ, որի թշերը եփած խնձորի, իսկ ճակատը թրջած կաշու էին նմանում: Գլուխը մազերով, այդպէս սասած, ոչ թէ ծածկված էր, այլ շրջապատված, որովհետև մէջ տեղում մի կոլորակ առանց մազի տարածութիւն կար: Երեսը ածխված էր, իսկ բեխերը մանրիկ էին:

Վերարկուի կոները ուսերին զցած, բուխարի մորթուց գտակը զլխին. և մէջքին ոսկէ զօտի:

Նա սաստիկ հարուստ էր. ունէր շատ տներ, այգիներ և ձիերի երամակներ: Իր բնակած տունը այնքան զեղեցիկ էր, որ եթէ Սուլթանին ընդունելու լինէր, ամօթ քաշելու բան չը պիտի ունենար: Ծառաները թուրքեր էին, աղախիները ռուսներ:

Երբ նա շուկայում յայտնվում էր, ամենքը առանց ազգի խտրութեան աշխատում էին զլուխ

տալ նորան, թէև մտքներումը միշտ հասոյում էին, որովհետև խանութների քրէհը օրից օր թան֊ գացնում էր: Այդ կարճ նկարագրութիւնը անե֊ լուց յետ, ես կը տամ քանի մի տեղեկութիւններ նրա անցրած կեանքի մասին, որպէս նիւթեր նրա կենսագրութիւնը գրել ցանկացողների համար:

1. Երբ քսան տարօք էր, մի անգամ նա բոլո֊ բովին դեղին գոյն է ստանում: Դիմում է մի յա֊ յանի պառաւ կնոջ, որը խորհուրդ է տալիս դեղին քարբար (ЯНТАРЬ) խաղացնել ձեռին, որ դեղնու֊ թիւնը անցնէ: Նա փորձում է, բայց օգուտ չէ ստանում: Վերջը դիմում է բժիշկներին, որոնք յայտնում են թէ հիւանդութիւնը... և բժշկում են:

2. Մի քանի տարուց յետ մի գիշեր նրա միրուքը, բեխերը և յօնքերը թափվում են, բայց դեղերի զիմելով ի հարկէ, դարձեալ ստիպում է նրանց բուսնել:

3. Օտարութիւնում դատաստանի է ենթարկ֊ վում նա մէկ օրիորդի անպատուած լինելով, բայց ազատվում է շնորհիւ դեղին ոսկիների:

Ո՞վ է այդ թուրք պատանին, որ այդպիսի երկար մազեր ունի:— Աբէլ աղի բարեկամն է: Ո՞վ է այդ կինը:— Այն ինչ մարդու կինն է, որ այժմ անառակ է: Ո՞վ է նրան առաջին անգամ ճանա֊ պարհից հանեց:— Աբէլ աղան: Մնացեալները ինք֊ ներդ ասացէք:

Ահա թէ ում էր տալիս Ներսէս աղան իր միակ աղջիկը: Այ, բո երեսդ սև լինի փեսայիդ հետ միասին, Ներսէս աղա: Տարակոյս չը կայ որ նա կարող էր օրիորդին կին դարձնել, բայց միշտ կը սիրէր նրան: Ես չեմ կարծում:

Դահլիճը թնդում էր խմիչքը խմիչքի ետեիցն էր գալիս: Ոչ ոք իր խօսածը չէր լսում: Այդ խառ֊ նակութեանը վերջ տուեց տէր Եգեկիեւը հրամա֊ յելով պատրաստվել: Օրիորդը հազնուած էր եւր֊ պական ձեռով, բայց երեսը ծածկված էր: Երբ քա֊ հանան հրամայեց ձեռք ձեռքի տալ, Աբէլ աղան ձիու նման խրխնջաց և ձեռքը մեկնեց: Օրիորդի ձեռքն էլ կանայքը բռնեցին և տուին փեսային:

«Ի՞նչու է լաց լինում», հարցրեց քահանան:

— Ոչինչ, այնպէս, պատասխանեց աղջկայ հայրը: Տէր Եգեկիեւը վերջացրեց իր գործը և ճանապարհ ընկան եկեղեցի:

Չեմ կամենում երկարացնել: Եկեղեցում պա֊ կը կատարեցին: Միայն ուշադրութեան արժանին այն է, որ երբ քահանան օրիորդի համաձայնու֊ թիւնը հարցրեց, օրիորդը զուլխ չէր կամենում տալ: Մօտը խմբված կանայքը յետևի կողմից փոքր ինչ ճնշեցին զուլխը դէպի առաջ: Տէր Եգեկիեւը թէև այդ նկատեց, բայց, երևի ի պատիւ աղաների շարունակեց իր գործը:

Եկեղեցու բակի դռնից դուրս էին գալիս ապագայ

ամուսինները ձեռք ձեռքի տուած: Երբ ընդհանուր ձայնը արձանակի ձայնը:

«Փեսան մեռաւ» աղաղակեցին մի կողմից:

«Լօթիկակուլին», լսվեցաւ փոքր ինչ հեռուից:

IX.

Վերոյիշեալ դէպքից անցաւ ուղիղ հինգ տարի, որի միջոցում ամեն բան մոռացվեցաւ: Քաղաքին էլ թոքախտ ստացաւ, մեռաւ և նոյնպէս մոռացվեցաւ: Այժմ Բ. քաղաքի ժողովուրդը մի ուրիշ հարցով էր հետաքրքրվում: Սիրիի փախած մի խումբ աւազակներ կտրել էին բոլոր ճանապարհները: Գիւղերից քաղաք և քաղաքից գիւղերը վախենում էին գնալ և այս պատճառով առևտուրը դադարել էր: Լրագիրները լիքն էին աւազակների մասին ստացված տեղեկութիւններով: Մի օր գրում են, «անցեալ շաբաթ աւազակները թագնվում են քաղաքից մինչև Բ. տանող ճանապարհի վրայ և ամեն մի անցնողին կողոպտում են ու ոտները կապելով տանում են անտառը: Այդպէս մի օրվայ մէջ 50 մարդիք են կողոպտվում: Մի ուրիշը գրում է, «երեկ ցերեկով աւազակները մտնում են Մ. գիւղի եկեղեցին, որտեղ աւազակապետը խփում է վարդապետի երեսին և հրամայում է բոլոր թանգակին իրեղէնները ժողովել:» Գարձեալ գրում են, «այս օրերը քաղաք բերին վաճառական Ներսէս աղի և գտակակար

սատանայ Պետրոսի անգլուխ դիակները:»

Հասարակութիւնը ամեն մի լուրը լսելուց անիծում է, հայհոյում է աւազակներին, բայց ոչ ոք չը գիտէ, թէ այդ խմբի պետը հասարակութեան և հասարակական կազմակերպութեան պրտուղն է, ոչ ոք չը գիտէ որ նա Սէյրանն է:

Հարցրէք վերջինից, թէ ինչու է այդքան մարդկանց կողոպտում: Նա կը պատասխանէ, «ես կողոպտում եմ այն մարդկանց որոնք, կարող էին խնամել ինձ բայց անտէր և անդաստիարակ թողեցին:»

Չարմանալի քաղցրութիւն է զգում մարդ, երբ յիշում է իր անցած օրերը, եթէ մինչև անգամ տխուր անցած լինեն նոքա: Այդ պէս էլ քաղցր է ինձ համար մտաբերել իմ ուսանողական տարիներս, երբ ցերեկվայ մեծ մասը ուսումնարանումն էի անցուցանում: Միմեանց ետևից ներկայանում են ինձ բոլոր նեղութիւնները, որ կրում էի ես այն ժամանակ, բոլոր ուրախութիւնները, որ վայելում էի իմ դասընկերներիս հետ: Ամեն բան առանց բացառութեան քաղցր է ինձ յիշել: Ես այժմ սկսում եմ սիրել մինչև անգամ իմ վատ ընկերներին:

Բայց երբ միտս է գալիս իմ մի սիրելի ընկերս, որը վերջապէս դժբաղդացաւ, որովհետև զիտուութիւնը, ուսումը, շատ էր սիրում, ես ընկնում եմ խոր և տխուր մտատանջութեան մէջ: Նոյն իսկ իմ այս ընկերին պատահածը ես այսօր պիտի պատմեմ ընթերցողիս, որպէս զի թէ իմ սիրտը փոքր ինչ թեթեանայ, թէ միև ուսանողները զգոյշ լինեն, եթէ հանգամանքները մի և նոյն դրութեան մէջ ղենն և իրանց:

Մի և նոյն դպրոցումը, որտեղ ես էի, ուսանում էին նոյնպէս երկու եղբայրներ, ազգով հայ, կրօնով լուսաւորչական: Սոքա Շ. գաւառի, Գ. գիւղի տէր Աւետիք բահանայի որդիքն էին: Տէր հայրը այնքան կարողութիւն ունէր, որ հազիւ էր իր ընտանիքը կերակրում: Նա թէպէտ այնքան էլ մեծ ուսում առած մարդ չէր, բայց և այն տգէտ բահանաներից չէր, որոնց մասին շատ անգամ զանգատներ են լսվում մեր լրագիրներում: Նա այնքան սիրում էր լուսաւորութիւնը, որ չնայելով իր փոքրիկ կարողութեանը, երկու որդիներին Պօղոսին և Պետրոսին ուղարկեց Բ. քաղաք, բէալական դպրոցումը ուսանելու: Երբ վերջիններս առաջին անգամ ձանապարհ էին ընկնում, տէր հայրը մի փոքրիկ ձառով ցոյց տուեց նորանց ուսման, լուսաւորութեան գեղեցիկ յատկութիւնները, թէև որդիքը այդ վաղուց զիտէին: Որքան էլ Պօղոսը և Պետրոսը լաւ սովորած լինէին տէր հօր մօտ իրանց դասերը, այնուամենայնիւ չը կարողացան մտնել առաջին դասատուն, որովհետև ուսներէն լեզուի մէջ շատ թոյլ էին ինչպէս շատ հայ աշակերտներ. նորանց ընդունեցին պատրաստականի մէջ:

Ես բնաւ միտք չունեմ մանրամասն պատմելով հասցնել բահանայի որդիներին բարձր դասատուները որովհետև յիշեալ մանրամասնութիւնները նշանակութիւն չունեն իմ պատմութեանս համար, մա-

նաւանդ որ ես ինքս ծանօթացել եմ դորանց հետ առաջին անգամ հինգերորդ դասատան մէջ: Միայն մի քանի խօսքով կը նկարագրեմ դորանց պատկերը, որպէս զի ընթերցողը նախապէս ծանօթանայ իմ հերոսներէս հետ:

Երկու եղբայրները բոլորովին նման էին միմեանց թէ ներքին և թէ արտաքին կերպով այնպէս որ դժուար էր լինում նորանց միմեանցից որոշել: Երէջը Պօղոսն էր, որովհետև միւսից երեք րօպէ առաջ էր աշխարհ եկել: Երկուսն էլ միատեսակ կեանք էին անցկացնում: Պատահում էր որ Պօղոսը լաւ չէր պատասխանում իր դասը արդէն ուսուցիչը համոզվաց էր, որ Պետրոսն էլ չէ սովորել: Նախաինամութեան այդպիսի հաւասարասիրութիւնը անեկզօտի ձև էր ստացել դասատան մէջ, այնպէս որ երբ մի անգամ Պետրոսը իր անզգուշութիւնից ուսումնարանի ոչ այնքան բարձր պատուհանից փողոց էր վայր ընկել, ընկերները Պօղոսին էլ նոյն տեղից ներքև գլորեցին:

Քահանայի որդիքը բաւական աշխատասէր և ընդունակ էին: Նորանք ուսուցիչներից ճանաչված էին որպէս համեստ և ազնուաբարոյ աշակերտներ, թէպէտ Պետրոսը շատ էլ համեստ չէր: Չորրորդ դասատանից սկսեալ նորանք շատ նեղութիւն չէին տալիս տէր հօրը, որովհետև շատ անգամ աշակերտներ էին պատրաստում և մի կերպ ապրում

էին, եթէ միայն կարելի է այդպէս ասել ցերեկը անդադար աշխատելուն և գիշերն էլ դասերի պատճառով անքուն լինելուն: Ի միջի այլոց չէին մոռանում նրանք հայերէն գրքերի ընթերցանութիւնը և այդ պատճառով չը մոռացան իրանց հօրից սովորած հայերէնը այլևս աւելի առաջ գնացին նորամէջ:

Վերևումը ցոյց տուինք, թէ որքան միմիանց նման էին Պօղոսը և Պետրոսը. բայց մոռացանք յիշել մի բան, որով զանազանվում էին նորանք: Մեծ եղբայրը միշտ գործի սկիզբին էր նայում, իսկ կրտսերը վերջին: Պօղոսը այն բանն էր սիրում, որը լաւ և օգտակար է ճանաչված ամենքից, իսկ Պետրոսը այն ինչ որ կարող էր լաւ հետևանքի հասցնել:

Մի գիշեր, յունիս ամսի սկզբում, մենք եօթներորդ դասատան աշակերտներս՝ հրաւիրված էինք տէրտէրի որդիների բնակարանը (այդպէս մենք էինք կոչում): Սա այն օրն էր, որ Պօղոսը և Պետրոսը վերջացրել էին բէալական դպրոցում ուսման շրջանը: Նորանք հրաւիրել էին մեզ, որ միասին խորհրդակցենք նոցա ապակայի մասին: Մենք երկար ականջ էինք դնում երկու եղբայր համեստ վեճաբանութեանը:

„Պետրոս,“ ասում էր Պօղոսը, երբ առաջինը հակառակվում էր այն մտքին, թէ հարկաւոր է իրանց գնալ Ռուսաստան, բարձր ուսում ստանալու, „դու լաւ հասկացիր, որ եթէ մի գեղեցիկ և

Հետաքրքիր բան կայ աշխարհիս երեսին, այս գիտութիւնն է.՝:

Բայց դու էլ լաւ իմացիր, պատասխանում էր կրտսերը, որ եթէ մի մարդ իր տկարութեան պատճառով դժուարութեամբ ձեռք բերած գիտութիւնից օգուտ քաղել չէ կարողանալու, ոչինչ չարժէ այն մարդն էլ իր գիտութիւնն էլ:

)) Անբան կենդանիներն էլ կատարեալ առողջութիւն են վայելում շատ անգամ, բայց ո՞վ կը կամենայ նորանց նմանվել.՝ պատասխանեց Պօղոսը հանդարդութեամբ:

— Ի՞նչ անեմ ոսկէ լազանք, որ նորա մէջ արիւն պիտի թքեմ. միւս կողմից մենք ունենք գիտութիւն կօջված սնդուկի բանալին և կարողենք առանց հեռու գնալու գիտութեանց հետ բաւական ծանօթանալ, այն չափ որ բաւական է մեր կեանքի գլխաւոր երևոյթները հասկանալու և հասարակութեան պիտանի անդամ լինելու համար:

)) Համեմատելով մեր իմացածը Նաբուքադնէթի, Գարվինի հետ, մենք ի հարկէ բոլորովին տգէտ ենք.՝ ասում էր Պօղոսը:

Եւ այդպէս մէկը չափազանց ուսումնասէր լինելով կամենում էր, որ երկուսն էլ գնան ուսանելու, իսկ միւսը նկատելով որ երկարամեայ նեղութիւններից և չափազանց աշխատանքներից իբանց առողջութիւնը բաւական քայքայվել է և գնալով

հիւսիս, գուցէ էլ աւելի տանջանքների պատահեն, որ անշուշտ իրանց անձը վտանգի կենթարկէ, խորհուրդ էր տալիս եղբօրը բաւականա՛նալ ունեցածովը և յետ դնալ հայրենիք մի գործով պարապելու:

Վէ՛ձը վերջացաւ ընկերների միջամտութեամբ, որոնք որոշեցին որ երէց եղբայրը գնայ իր կամեցածի համեմատ Պետերբուրգ բարձր ուսման ետեւից իսկ կրտսերը գնայ հայրենիք և այնտեղ մի գործով զբաղվելով իր կարողութեան չափ նպաստէ երէց եղբօրը:

Մի ամից յետոյ մի կիրակի առաւօտ Պօղոսին նաւով ձանապարհ դրինք դէպի Ռուսաստան, իսկ Պետրոսը բննութիւն տալով ուսուցչական վկայական ստացաւ և գնաց իր հայրենիքը:

Գալով Գ. գիւղը նա նախ տեսութիւն գնաց գիւղի բոլոր ընտանիքներին և ապա խնդրեց տէր հօրը, որ մի օր գիւղի նշանաւոր մարդկանցից ժողով կազմէ, որ խօսվի գիւղի մէջ ուսումնարան բացելու մասին: Որովհետեւ տէր Աւետիքը եր բարի բնաւորութեամբ մեծ համակրանք էր վայելում գիւղական հասարակութիւնից, ուստի կիրակի երեկոյեան բոլոր հրաւիրվածները նշանակված ժամին ներկայացան:

Քահանան երկար խօսելով կարողացաւ շատերին համակցնել, որ ուսումնարանը իրանց մեծ գիւղի համար անհրաժեշտ է:

կրթված և համակրանք վայելող բահանան
ինչեր չէ կարող անել գիւղացու համար մանաւանդ
եթէ որդին էլ կատարելագործված մարդ է և
պատրաստ է ամեն բան գոհել շրջապատող հասարակութեան մէջ կրթութիւն տարածելու համար: Հայրը և որդին մեծ աշխատութիւն գործ դնելով կարողացան մի տարվայ միջոցում մի փոքրիկ ուսումնարան կառուցանել և ժողովեցին առ ժամանակ մօտ 30 մանուկներ, որոնց հետ սկսեց պարապել Պետրոս վարժապետը: Մի բանի տարվոյ մէջ ուսումնարանը ծաղկեց և անուանի եղաւ շրջապատող գիւղերի մէջ, այնպէս որ վերջին տեղերից ոմանք մանուկներ էին բերում Պետրոս վարժապետի մօտ:

Հենց այդ ժամանակները Պետրոսը պսակվեց Ծ. գաւառի մի ոչ այնքան հարուստ և ոչ այնքան աղքատ օրիորդի հետ, որը թէև այն գեղեցկուհիներից չէր, որոնց շատ անգամ պատահում է մեզ կարդալ բամանների մէջ, բայց բաւական դուրեկան դէմք ունէր և որ գլխաւորն է կրթված էր: Նա էլ քիչ չէր օգնում ամուսնուն նորա ձեռնարկութեան մէջ:

Մի առաւօտ Գ. գիւղում երկինքը չափազանց պարզ էր: Եղանակը ախորժելի էր, որովհետև գիշերը փոքր ինչ անձրեւել էր: Գիւղացիները տեղ տեղ խմբված խօսակցում էին: Ամենքի դէմքերը տխուր էին: Եկեղեցու զանգակը ծանր կերպով հն-

չում էր և լսողների սիրտը հալ ու մաշ անում: Այդ տխուր հնչիւնները գուժում էին տէր-Աւետիքի երէց որդոյ թաղումը:

Անբաղտ Պողոսը Պետրբուրգ գնալով մտել էր տէխնօլօգիական ինստիտուտ և սարսափելի տանջանքներ կրելով հասել էր վերջապէս երրորդ կուրսին: Հենց այդ ժամանակ հիւսիսային պողկիման ազդեց բոլորովին տկարացած Պողոսի վրա: Նա թօքախտ ստացաւ և վերադարձաւ Գ. գիւղը 1878 թ. գարնան սկզբումը: Հայրենիքում նա փոքր ինչ լաւ զգաց իրան, բայց երբ աշնան անձրեւները սկսեցին տեղալ, կրկին մտաւ անկողին և էլ չը վերկացաւ:

Անցեալ տարի ես գնացել էի Գ. գիւղը փոքր ինչ ման գալու և իջեանել էի տէր Աւետիքի տանը: Պետրոսը ցոյց տուեց ինձ ուսումնարանը, որի մէջ բաւական աշակերտներ կային: Ուսումնարանին կից տեսայ ես մի փոքրիկ սենեակ, որ գրատարան էին կոչում, ուր մի պահարան գրեանք կային և սեղանի վրայ դիզված էին հայոց յայտնի լրագիրները և ռուսաց „Семья и Школа“ ամսագիրը:

Կէսօրից յետ Պետրոսը ինձ տարաւ գերիզմանատուն և ցոյց տուաւ ինձ մի տապանաքար, որի մի կողմումը գրած էր „այս է տապան Պողոսի, որդւոյ տէր Աւետիքի, որ հանգեաւ ի Տէր յամի Տեառն 1878:“ Իսկ տապանաքարի միւս կողմումը թէպէտ ոչինչ չէր գրած, բայց ինձ թւում էր թէ գրած է հետեւեալը. „լաւ է ոտի մատ լինել, բայց առողջ բանթ է գլխի աչք լինել, բայց կոյր:

ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ՄԱՆՈՒԿ:

Քո խօսքերը, փոքրիկ մանուկ,
Թէև դեռ մանկական են,
Աստուածատուր կայծի նշան
Նոցա մէջ երևում են:

Սա այն կայծն է, որ չէ ստացվում,
Արհեստական միջոցով,
Սա այն կայծն է որ բիւրաւոր,
Մարդոց մէկն է ունենում:

Բայց, ա՛խ, մանուկ, իմ սիրելի,
Արդեօք այդ կայծն կը վառուի,
Թէ աննպաստ բամբիների
Ուժեղ շունչից կը հանգչի:

Եթէ քո կայծն կը պահպանուի
Հիւսիսային հողմերից,
Էլէքտրական պայծառ լոյսը
Յառաջ կը գայ նորանից:

Բայց թէ կեանքիդ անիւնները
Ապառաժաց կ'հանդիպեն,
Աստուածանից ընտրեալ կառքը
Անտուճնտի մէջ կը կլօրեն:

Զ Ա Ն Գ:

Զանգակատան բարձրու թիւնից,
Զանգ, հ՞էր ես միակերպ հնչում,

Մի՞թէ բոլոր ննջեցելոց
Դու հաւասար ես կարծում:

Երբ ննջում է ազնուասիրո
Երիտասարդ եռանդուն,
Հնչէ՛ տխուր, որ ամենքի
Սիրան ընկնէ դըղըրդիւն:

Երբ ննջում է խեղճ օրիորդ
Զոհ շահասէր ծնողաց
Խորհրդաւոր հնչէ ձայնդ,
Եւ տխրեցուր լսողաց:

Երբ ննջում է ճշմարտասէր
Սուրբ մտքերի քարոզիչ,
Այն ժամանակ հնչէ տխուր
Եւ տարածէ սուգ այլուր:

Բայց երբ մեռնէ անգուժ աղան
Որ չէր լսում իւր խղճին,
Զրնգզրնգացրու քաղցր ձայնդ
Ուրախացրու ամենքին:

Երբոր մեռնէ տգէտ կղեր,
Ազատութեան թշնամի,
Մխիթարիչ հնչէ ձայներ,
Որ բերկրութիւն տարածուի:

Եւ երբ մեռնէ մարդ ինքնասէր,
Օճանման ու խարդախ,
Այն ժամանակ հնչէ ուրախ,
Տխուր երբէք մի հնչէր:

Հայրի՛կ, այդպէս շուտ ո՞ւր ես գնում դու,
 Դեռ ութն եմ տարօք ո՞ւր ես ինձ թողնում,
 Ո՞վ կըտայ ինձ տուն, ո՞վ կըտայ սընունդ,
 Հայրի՛կ, գնում ես, ինձ ո՞ւմ ես յանձնում:

Հայրի՛կ, ընկերներս դպրոց գնացին,
 Դպրոց գնալով ինձ լաւ ծաղրեցին,
 Որ իրանց պէս ես կարդալ չեմ կարում,
 Փողոցի միջին անգործ եմ մնում:

Հայրի՛կ, այդ ծաղրին ես չեմ դիմանալ,
 Ոչ ոք իմ ցաւը չ'ուզում իմանալ,
 Հայրի՛կ առանց բեզ չեմ կարող ապրել,
 Ոչ ոք իմ արցունք չէ ուզում սրբել:

Լացեց մանուկը կլորուեց գետին,
 Փողոցի միջում աւանդեց հողին
 Գիշերը անցաւ, լոյսը բացուեցաւ,
 Խեղճ որբի մարմինն հողին յանձնուե-
 ցաւ:

Միտդ է՞, երբ դու
 Խեղճ աղջիկ էիր,
 Դեռ գիմնազիօնում
 Ուսանում էիր:

Ի՞նչ իդէաներ
 Կային միտքումդ,

Սուրբ զգացումներ
 Պահուած սրտումդ:

Այժմ դարձել ես
 Հարուստ տանտիկին,
 Ի՞նչու բթացրել ես,
 Զգացումներդ անգին:

Միտդ է՞, երբ դու
 Խեղճ աղջիկ էիր,
 Դեռ գիմնազիօնում
 Ուսանում էիր:

ՀԱՅ ԽՄԲԱԳՐԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ՎԵՐԱՅ:

Դէ քնէ՛ այժմ, անբաղտ խմբագիր,
 Թող հանգստանայ վրդովված սիրտդ,
 Թող հանգստանայ հալածուած հոգիդ,
 Մտքիդ յաւիտեան քո սիրած ազգիդ:

Դու շուտ ջանացիր խաւարից հանել
 Քո փոքրիկ ազգը, լոյս աշխարհ բերել,
 Բայց հայր հասկանալ չուզեցին քո միտք
 Բոլոր քայլերիդ արգելք հնարեցին:

Քարոզեցի՛ր դու սէր ու միութիւն
 Բաժանուած եղբարց մէջնոր հաշտութիւն
 Բայց հայր հասկանալ չուզեցին քո միտք,
 Քեզ եկեղեցոյ ոսոխ կոչեցին:

Հային նոր սերունդ ստեղծել կամեցար,
 Լուսաւոր հոգով և ազնիւ սրտով,

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊ.

9684

2013

